

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНОЇ ТА ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Методичні рекомендації
до курсу «ГЕРОНТОПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА
ОСОБАМ ПОХИЛОГО ВІКУ»
за освітньо-кваліфікаційним рівнем “бакалавр”
зі спеціальності “Психологія”

ОДЕСА
2015

Склала: доцент кафедри соціальної допомоги та практичної психології, к. психол. н. Кременчуцька М.К.

Затверджено на засіданні кафедри соціальної допомоги та практичної психології ІІПО Одеського національного університету імені І.І.Мечникова №7 від 4.02.2015 р.

Затверджено до друку вченою радою Інституту інноваційної та післядипломної освіти Одеського національного університету імені І.І.Мечникова №7 від 17.03.2015 р.

Рецензенти: Ласунова С. В., канд.. педагогічних наук, ст. викладач кафедри соціальної допомоги та практичної психології

Данілова О. С. , кандидат психологічних наук, ст.. викладач кафедри соціальної роботи

Методичні рекомендації укладені згідно робочої програми, розроблені з урахуванням досвіду з підготовки фахівців даного напрямку в Україні та за кордоном, адаптованого до специфіки навчання в Інституті інноваційної та післядипломної освіти Одеського національного університету імені І. І. мечникова. Це видання призначене для студентів спеціальності “Психологія”. Матеріали, вміщені у методичних рекомендаціях, можуть бути корисними для викладачів, практичних психологів, соціальних працівників.

ЗМІСТ

1. Пояснювальна записка .
2. Навчально-тематичний план курсу.
3. Навчальна програма курсу.
4. Зміст основних тем курсу
5. Теми рефератів
6. Література до курсу.
7. Питання до заліку.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Методичний посібник з курсу «Геронтопсихологія та психологічна допомога особам похилого віку» складений відповідно до державного освітнього стандарту і включає в себе: навчальну та робочу програми, короткий конспект лекцій, словник, рекомендації щодо виконання семінарських занять, рекомендації студентам до самостійного засвоєння курсу, питання заліку з даної дисципліни, методичні матеріали для самоконтролю студентів і систематичного контролю викладачем поточних результатів вивчення дисципліни, список рекомендованої навчальної літератури.

Методичні рекомендації розроблені для ознайомлення майбутніх фахівців із структурою та змістом дисципліни «Геронтопсихологія та психологічна допомога особам похилого віку», надання їм конкретної методичної допомоги під час аудиторних навчальних занять, науково-пошукової та дослідницької роботи, а також для самостійної підготовки. Це видання має на меті забезпечити студентів рідномовними навчально-методичними матеріалами, які б сприяли формуванню у майбутніх спеціалістів загальної картини уявлень про цілі, завдання, структуру, зміст і специфіку співпраці із особливою категорією клієнтів – геронтологічною групою населення.

Ця дисципліна відіграє важливу роль у надбанні знань, умінь та навичок, необхідних під час роботи із літніми людьми та людьми похилого віку, а також для покращення взаємовідносин і стосунків у їхніх сім'ях, родин, із друзями, знайомими і незнайомими людьми. Розуміння проблем людей похилого віку дозволить кожному студентові усвідомити їх важливість, значучість та необхідність розв'язання уже тепер, а не лише після досягнення певного віку.

Мета курсу «Геронтопсихологія та психологічна допомога особам

похилого віку” полягає у ознайомленні студентів із біосоціальними аспектами старіння та старості; із особливостями психо-соматичних, соціокультурних та інших проблем людей похилого віку. Багато уваги приділено вивченню психології та психопатології похилого і старечого віку, питанням охорони здоров’я і медико-соціального обслуговування цієї групи клієнтів.

Завдання вивчення дисципліни полягають у:

- Оволодінні основами знань з геронтопсихології.
- Оволодінні основами знань з питань психологічної допомоги особам похилого віку.
- Розумінні основних проблем геронтопсихології та психологічної допомоги особам похилого віку.
- Знати наукові підходи до вирішення проблем геронтопсихології та психологічної допомоги особам похилого віку.

У результаті вивчення даного курсу студенти повинні:

знати

понятійний апарат курсу, теоретико-методологічні основи геронтопсихології та її місце в системі наукових знань, види і специфіку сучасних технологій психологічної допомоги особам похилого віку та соціального обслуговування літніх людей.

Вміти застосовувати знання, практичні навички, отримані при вивченні курсу в роботі з особами похилого та старечого віку.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ

Теми	Кількість годин			
	Усього	у тому числі		
		Лекції	Семинари	Самостійна робота
Тема 1. Геронтопсихологія – в системі наук про старість.	10		4	6
Тема 2 . Процес старіння і вікові зміни в організмі і особі літньої людини	10		4	6
Тема 3. Здоров'я і медичні проблеми людей літнього і похилого віку	10		4	6
Тема 4. Проблеми літніх людей	10		4	6
Тема 5. Самотність людей літнього віку, як проблема.	10		4	6
Тема 7. Психологічний практикум. Проблема вирішення конфліктів	10		4	6
Тема 8. Психологічний практикум. Прийоми психологічного захисту.	10		4	6
Тема 9. Психологічний практикум. Прийоми аутотренінга і релаксація.	8		4	4
Тема 10. Психологічний практикум. перша Допомога при гострому стресі.	8		4	4
Тема 11. Психологічний практикум. Цветотерапія як спосіб підняти настрої	6		2	4
Тема 12. Психологічний практикум. Самооцінка особистості.	6		2	4
Усього годин	108		44	64

Форма індивідуального контролю - залік

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА КУРСУ СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

Тема 1. Геронтопсихологія – в системі наук про старість.

План заняття

1. Основні поняття геронтології.
2. Теорії старіння. Соціальні теорії старіння.
3. Новий тезаурус: ревіталізація, евтаназія, ейджизм.

Список літератури

1. Арьев, А.Л. Пожилой человек, его здоровье в контексте глобальных проблем современности, состояние и пути развития геронтологии-гериатрии / А.Л.Арьев // Сборник материалов конференции. 2002. - №24. - С.108-112.
2. Краснова О.В., А.Г.Лидерс. Социальная психология старости.- М., 2002. – 374 с.
3. Кременчуцька М. К. Творча активність як форма вікової адаптації людей похилого віку// Проблеми загальної та педагогічної психології // Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка Національної АПН України / За ред. С.Д. Максименка. - Т.XV, част. 1 – К., «ГНОЗІС» , 2013. – С. 142 – 150.
4. Психология старости и старения. Хрестоматия: Учебное пособие для студентов психологических факультетов высших учебных заведений. / Сост. Краснова О.В., Лидерс А.Г. – М., 2003. – 492 с.
5. Хрисанфова, Е.Н. Основы геронтологии. Учебник для вузов / Е.Н.Хрисанфова. - М.: Владос, 2006. – 160 с.

Тема 2 . Процес старіння і вікові зміни в організмі і особі літньої людини

План заняття

1. Рівні старіння.
2. Зміни людини як індивіда, що відбуваються в літньому і старечому віці.
- 3.Когнітивний капітал літньої людини.
- 4.Мандрівки у часі.

Список літератури

1. Глінка Є. Коли медицина вже безсила... // Дзеркало тижня. - №48 (453). - Субота, 26 липня-1 серпня 2003 року.
2. Здоров'я – моя цінність: Метод.матеріали до тренінгу / Автор-упоряд.: О.М.Петрик; За заг.ред. І.Д.Зверєвої. – К.:Наук.світ, 2005. – 53 с.:іл.
3. Кременчуцька М. К. Межпоколенные взаимодействия в системе непрерывного образования пожилых людей//Матеріали 11 міжнародної конференції «Образование через всю жизнь: непрерывное образование в интересах устойчивого развития», 31 мая – 2 июня, Россия, г. Санкт-Петербург. – В. 11. – Ч. 1. – С. 250-253.
4. Медико-социальные основы здоровья: Учебная программа базовой подготовки по социальной работе /Коллектив авторов под рук. А.В. Мартыненко. - М.: Институт молодежи, ММА им. И.М. Сеченова, 1993. - 116с.
5. Стюарт-Гамильтон Я. Психология старения. - СПб., 2002. – 593 с.
6. Яцемирская Р.С., Беленькая И.Г. Социальная геронтология. - М.: Владос, 1999.-202 с.

Тема 3. Здоров'я і медичні проблеми людей літнього і похилого віку

План заняття

- 1.Здоров'я літніх людей.
- 2.Соматичні захворювання, що найчастіше турбують людей похилого віку
- 3.Побутовий травматизм.
- 4.Невідкладна допомога в критичних ситуаціях.
- 5.Фармакотерапія пізнього віку

Список літератури

1. Александрова М.Д. Проблемы социальной и психологической геронтологии. – Л., 1994. – 294 с.
2. Глінка Є. Коли медицина вже безсила... // Дзеркало тижня. - №48 (453). - Субота, 26 липня-1 серпня 2003 року.
3. Здоров'я – моя цінність: Метод.матеріали до тренінгу / Автор-упоряд.: О.М.Петрик; За заг.ред. І.Д.Зверєвої. – К.:Наук.світ, 2005. –

53 с.:іл.

4. Кременчуцька М. К. Екзистенціальні переживання в літньому віці//Наука і освіта. - № 7/СҮХІ. – 2013. – С. 48-52.
5. Медико-социальные основы здоровья: Учебная программа базовой подготовки по социальной работе /Коллектив авторов под рук. А.В. Мартыненко. - М.: Институт молодежи, ММА им. И.М. Сеченова, 1993. -116с.
6. Основы социальной медицины: Учебно-методическое пособие /Под ред. А.В. Мартыненко. - М.: Социум, 1998. - 87 с.
7. Основы социально-медицинской работы. - М.: Парог, 1998. - 256 с.

Тема 4. Проблеми літніх людей

План заняття

1. Втрата сенсу життя
2. Відчуття непотрібності близьким людям
3. Зрада власного тіла
4. Нездатність підтримувати звичний спосіб життя (особливо фізично)
5. Страх смерті

Список літератури

1. Арьев, А.Л. Пожилой человек, его здоровье в контексте глобальных проблем современности, состояние и пути развития геронтологии-гериатрии / А.Л.Арьев // Сборник материалов конференции. 2002. - №24. - С.108-112.
2. Клос Л.Є. Деякі особливості професійної підготовки соціальних працівників для роботи з людьми похилого віку // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип.224. Педагогіка та психологія. – Чернівці: Рута, 2005. – С.62-66.
3. Кременчуцька М. К. Екзистенціальні переживання в літньому віці//Наука і освіта. - № 7/СҮХІ. – 2013. – С. 48-52.
4. Максимова, С.Г. Социально-психологические аспекты дезадаптации лиц пожилого возраста и старческого возраста / С.Г.Максимова // Клиническая геронтология. - 2000. - №5-6.
5. Современные проблемы старения населения в мире: тенденции,

перспективы, взаимоотношения между поколениями / Под ред. Бахметовой Г.Ш., Иванковой Л.В. - М.: МАКС Пресс, 2004. – 229 с.

6. Хрисанфова, Е.Н. Основы геронтологии. Учебник для вузов / Е.Н.Хрисанфова. - М.: Владос, 2006. – 160 с.

Тема 5. Самота людей літнього віку, як проблема.

План заняття

1. Гендерні особливості самотності.
2. Як не відчувати самотності

Список літератури

7. Краснова О.В., А.Г.Лидерс. Социальная психология старости.- М., 2002. – 374 с.

8. Кременчуцька М. К. Превенція і профілактика міжпоколінних конфліктів//Сучасні підходи та технології соціально-психологічної та корекційної роботи з різними віковими групами населення. Зб.матер. Міжнародного наук.-практ. конф.– Одеса,: ОНУ ім. І.І. Мечникова, 2014. – С.50 -53.

9. Максимова, С.Г. Социально-психологические аспекты дезадаптации лиц пожилого возраста и старческого возраста / С.Г.Максимова // Клиническая геронтология. - 2000. - №5-6.

10.Психология старости и старения. Хрестоматия: Учебное пособие для студентов психологических факультетов высших учебных заведений. / Сост. Краснова О.В., Лидерс А.Г. – М., 2003. – 492 с.

11.Хартия пожилых людей. Принята Межпарламентской Ассамблеей государств-участников СНГ (постановление №11-15 от 15 июня 1998 года) // Web:www.dobroedelo.ru/vrc/pravo

12.Хрисанфова, Е.Н. Основы геронтологии. Учебник для вузов / Е.Н.Хрисанфова. - М.: Владос, 2006. – 160 с.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Тема 7. Психологічний практикум. Проблема вирішення конфліктів.

Список літератури

1. Здоров'я – моя цінність: Метод.матеріали до тренінгу / Автор-упоряд.: О.М.Петрик; За заг.ред. І.Д.Зверевої. – К.:Наук.світ, 2005. – 53 с.:іл.
2. Квеско Р.Б. Геронтология (Социальные основы геронтологии): Учебное пособие / Р.Б.Квеско, О.Б.Шульгина. - Томск: изд-во ТПУ,2005. - 104с.
3. Кременчуцька М. К. Творча активність як форма вікової адаптації людей похилого віку// Проблеми загальної та педагогічної психології // Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка Національної АПН України / За ред. С.Д. Максименка. - Т.XV, част. 1 – К., «ГНОЗІС» , 2013. – С. 142 – 150.
4. Основы социальной медицины: Учебно-методическое пособие /Под ред. А.В. Мартыненко. - М.: Социум, 1998. - 87 с.
5. Хрисанфова, Е.Н. Основы геронтологии. Учебник для вузов / Е.Н.Хрисанфова. - М.: Владос, 2006. – 160 с.

Тема 8. Психологічний практикум. Прийоми психологічного захисту.

Список літератури

1. Василенко, Н.Ю. Социальная геронтология / Н.Ю.Василенко. - Владивосток: Изд-во ДГУ, 2003. - 140 с.
2. Введення у соціальну роботу: навчальний посібник / Бойко А.М., Грига І.М., Кабаченко Н.В., Кравченко Р.І., Полтавець Д.В., Семигіна Т.В. та ін. - К.: Фенікс, 2001. - 288 с.
3. Клос Л.Є. Деякі особливості професійної підготовки соціальних працівників для роботи з людьми похилого віку // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип.224. Педагогіка та психологія. – Чернівці: Рута, 2005. – С.62-66.
4. Кременчуцька М. К. Межпоколенные взаимодействия в системе непрерывного образования пожилых людей//Матеріали 11 міжнародної

конференції «Образование через всю жизнь: непрерывное образование в интересах устойчивого развития», 31 мая – 2 июня, Россия, г. Санкт-Петербург. – В. 11. – Ч. 1. – С. 250-253.

Тема 9. Психологічний практикум. Прийоми аутотренінга і релаксація.

Список літератури

1. Глінка Є. Коли медицина вже безсила... // Дзеркало тижня. - №48 (453). - Субота, 26 липня-1 серпня 2003 року.
2. Кременчуцька М. К. Екзистенціальні переживання в літньому віці//Наука і освіта. - № 7/СҮХІ. – 2013. – С. 48-52.
3. Медико-социальные основы здоровья: Учебная программа базовой подготовки по социальной работе /Коллектив авторов под рук. А.В. Мартыненко. - М.: Институт молодежи, ММА им. И.М. Сеченова, 1993. -116с.
4. Моделювання та впровадження програм щодо здорового способу життя: Метод. матеріали для тренера / Упоряд.: В.В.Лях, Т.Л.Лях. – / Під заг. Ред. І.Д.Зверєвої, Г.М.Лактіонової/ – К., 2001. - 50 с.
5. Хрисанфова, Е.Н. Основы геронтологии. Учебник для вузов / Е.Н.Хрисанфова. - М.: Владос, 2006. – 160 с.
6. Яцемирская Р.С., Беленькая И.Г. Социальная геронтология. - М.: Владос, 1999.-202 с.

Тема 10. Психологічний практикум. перша Допомога при гострому стресі.

Список літератури

1. Глінка Є. Коли медицина вже безсила... // Дзеркало тижня. - №48 (453). - Субота, 26 липня-1 серпня 2003 року.
2. Краснова О.В., А.Г.Лидерс. Социальная психология старости.- М., 2002. – 374 с.

3. Кременчуцька М. К. Превенція і профілактика міжпоколінних конфліктів//Сучасні підходи та технології соціально-психологічної та корекційної роботи з різними віковими групами населення. Зб.матер. Міжнародного наук.-практ. конф.– Одеса, : ОНУ ім. І.І. Мечникова, 2014. – С.50-53.

4. Основы социальной медицины: Учебно-методическое пособие /Под ред. А.В. Мартыненко. - М.: Социум, 1998. - 87 с.

5. Основы социально-медицинской работы. - М.: Парог, 1998. - 256 с.

6. Хрисанфова, Е.Н. Основы геронтологии. Учебник для вузов / Е.Н.Хрисанфова. - М.: Владос, 2006. – 160 с.

Тема 11. Психологічний практикум. Цветотерапія як спосіб підняти настрій

Список літератури

1. Краснова О.В., А.Г.Лидерс. Социальная психология старости.- М., 2002. – 374 с.

2. Кременчуцька М. К. Творча активність як форма вікової адаптації людей похилого віку// Проблеми загальної та педагогічної психології // Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка Національної АПН України / За ред. С.Д. Максименка. - Т.ХV, част. 1 – К., «ГНОЗІС» , 2013. – С. 142 – 150.

3. Моделирование та впровадження програм щодо здорового способу життя: Метод. матеріали для тренера / Упоряд.: В.В.Лях, Т.Л.Лях. – / Під заг. Ред. І.Д.Зверєвої, Г.М.Лактіонової/ – К., 2001. - 50 с.

4. Шаповаленко, И.В. Возрастная психология. Учебник / И.В.Шаповаленко. – М.: Гардарики, 2005. - 349 с.

Тема 12. Психологічний практикум. Самооцінка особистості.

Список літератури

1. Здоров'я – моя цінність: Метод.матеріали до тренінгу / Автор-упоряд.: О.М.Петрик; За заг.ред. І.Д.Зверєвої. – К.:Наук.світ, 2005. – 53 с.:іл.
2. Краснова О.В., А.Г.Лидерс. Социальная психология старости.- М., 2002. – 374 с.
3. Кременчуцька М. К. Межпоколенные взаимодействия в системе непрерывного образования пожилых людей//Матеріали 11 міжнародної конференції «Образование через всю жизнь: непрерывное образование в интересах устойчивого развития», 31 мая – 2 июня, Россия, г. Санкт-Петербург. – В. 11. – Ч. 1. – С. 250-253.
4. Кременчуцька М. К. Екзистенціальні переживання в літньому віці//Наука і освіта. - № 7/СУХІ. – 2013. – С. 48-52.
5. Социальная работа с пожилыми Настольная книга специалиста/ Ред. Составитель Т.Е.Демидова." М.: Институт социальной работы, 1995. -196 с.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ

1. Геронтологія - наука про старість.
2. Витоки розвитку геронтології.
3. У пошуках «еліксиру життя».
4. Вклад науки у створення геронтології.
5. Старий чоловік у старому суспільстві.
6. Демографічне старіння населення.
7. Вікові періоди життя людини.
8. Тривалість життя.
9. Середня тривалість життя.
10. Рекорди довголіття.
11. Індекс розвитку людства.

12. Геронтопсихологія та геріатрія.
13. Соматичні захворювання в похилому та старечому віці.
14. Психические расстройства позднего возраста.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ

1. Вікові зміни інтелекту в літньому віці.
2. Адаптація літніх людей до сучасних соціальних умов.
3. Образ старості в християнській культурі.
4. Проблема самотності літньої людини.
5. Стереотипи старіння жінок.
6. Особливості взаємовідносин онуків з дідусями і бабусями.
7. Зростаюча особистість в теорії психоаналізу.
8. Ставлення до смерті в літньому віці.
9. Стереотипи старості в суспільстві.
10. Адаптація до пенсійного періоду життя.
11. Психологічна допомога в старості.
12. Вік як фактор дискримінації людини.
13. Медико-соціальна робота з особами похилого віку.
14. Медико-соціальна робота з людьми похилого віку в зарубіжних країнах.
15. Організація освітньої діяльності з літніми людьми
16. Університети третього віку в зарубіжних країнах.
17. Особливості комунікації з людьми похилого віку
18. Емоційна компетентність у роботі з людьми похилого віку та профілактика вигорання

СЛОВНИК ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ

Безсмертя - життя у фізичній або духовній формі, що не припиняється невизначено (або як завгодно) довгий час.

Вік - період розвитку людини, що характеризується сукупністю специфічних закономірностей формування організму і особистості.

Геронтологія - наука, що вивчає процеси старіння, його біологічні, медичні (геріатричні), соціальні, психологічні, гігієнічні та економічні аспекти.

Геронтопсихологія — розділ геронтології та вікової психології, що займається вивченням психіки людей похилого віку.

Геронтофобія- 1. Боязнь старості, старіння; нав'язливий страх, боязнь спілкування з людьми похилого віку.

Довгожителі – особи 90 років і старше чоловіка і жінки.

Довголіття - тривалість життя вище середнього терміну життя живої істоти (рослина, тварина, людина).

Евтаназія - практика припинення (або скорочення) життя людини, яка страждає невиліковним захворюванням, відчуває нестерпні страждання, задоволення прохання без медичних показань в безболісної або мінімально болісній формі з метою припинення страждань.

Ейджизм - дискримінація за віком.

Літній вік – особи 60-74 року чоловіки, особи 55-74 року жінки.

Молекулярно-генетична теорія старіння - гіпотеза, згідно з якою причиною старіння є зміни генетичного апарату клітини, є однією з найбільш визнаних у сучасній геронтології.

Психологічна старість - момент в житті людини, коли він сам починає визнавати себе старим.

Ревіталізація - новітній метод омолодження з використанням стовбурових клітин, що дозволяє не змінюючи старіючі і пошкоджені органи, без використання медикаментів і хірургічного втручання оновлювати і

омолоджувати їх клітинний склад.

Соціальна геронтологія – дисципліна, що вивчає вплив умов життя на процес старіння людини і способи попередження або усунення негативного впливу факторів навколишнього середовища.

Соціальна старість - синтез усіх видів старіння; відображає становище людини в суспільстві, систему прав і вимог, що пред'являються суспільством до людини на заключному етапі його життя, характер його взаємозв'язків з оточуючими.

Старечий вік – особи 75-90 років чоловіки і жінки.

Старіння - вікові зміни, які закономірно виникають у процесі розвитку особини. Починаються задовго до старості і призводять до поступово наростаючого скорочення пристосувальних можливостей організму.

Старість - заключний період вікового розвитку, наступний після стадії зрілості і супроводжується в тій чи іншій мірі згасанням життєвих функцій.

Теорія активності - старіння як «подовження боротьби за збереження середнього віку», як новий стиль життя, в якому особистість зберігає ті ж потреби і бажання і чинить опір будь-яким змінам, намірам виключити її з суспільства.

Теорія маргінальності - розглядає старість як стан девіантності (відхилення від норми).

Фізіологічна старість визначається станом здоров'я, сукупністю фізичних відхилень організму.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова література:

1. Александрова М.Д. Проблемы социальной и психологической геронтологии. – Л., 1994. – 294 с.
2. Введення у соціальну роботу: навчальний посібник / Бойко А.М., Грига І.М., Кабаченко Н.В., Кравченко Р.І., Полтавець Д.В., Семигіна Т.В. та ін. - К.: Фенікс, 2001. - 288 с.
3. Глінка Є. Коли медицина вже безсила... // Дзеркало тижня. - №48 (453). - Субота, 26 липня-1 серпня 2003 року.
4. Здоров'я – моя цінність: Метод.матеріали до тренінгу / Автор-упоряд.: О.М.Петрик; За заг.ред. І.Д.Зверєвої. – К.:Наук.світ, 2005. – 53 с.:іл.
5. Клос Л.Є. Деякі особливості професійної підготовки соціальних працівників для роботи з людьми похилого віку // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип.224. Педагогіка та психологія. – Чернівці: Рута, 2005. – С.62-66.
6. Краснова О.В., А.Г.Лидерс. Социальная психология старости.- М., 2002. – 374 с.
7. Кременчуцька М. К. Екзистенціальні переживання в літньому віці//Наука і освіта. - № 7/СУХІ. – 2013. – С. 48-52.
8. Кременчуцька М. К. Межпоколенные взаимодействия в системе непрерывного образования пожилых людей//Матеріали 11 міжнародної конференції «Образование через всю жизнь: непрерывное образование в интересах устойчивого развития», 31 мая – 2 июня, Россия, г. Санкт-Петербург. – В. 11. – Ч. 1. – С. 250-253.
9. Кременчуцька М. К. Превенція і профілактика міжпоколінних конфліктів//Сучасні підходи та технології соціально-психологічної та корекційної роботи з різними віковими групами населення. Зб.матер. Міжнародного наук.-практ. конф.– Одеса,: ОНУ ім. І.І. Мечникова, 2014. – С.50

-53.

10. Кременчуцька М. К. Превенція і профілактика міжпоколінних конфліктів//Сучасні підходи та технології соціально-психологічної та корекційної роботи з різними віковими групами населення. Зб.матер. Міжнародного наук.-практ. конф.– Одеса,: ОНУ ім. І.І. Мечникова, 2014. – С.50-53.

11. Кременчуцька М. К. Творча активність як форма вікової адаптації людей похилого віку// Проблеми загальної та педагогічної психології // Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка Національної АПН України / За ред. С.Д. Максименка. - Т.XV, част. 1 – К., «ГНОЗІС» , 2013. – С. 142 – 150.

12. Медико-социальные основы здоровья: Учебная программа базовой подготовки по социальной работе /Коллектив авторов под рук. А.В. Мартыненко. - М.: Институт молодежи, ММА им. И.М. Сеченова, 1993. -116с.

13. Моделювання та впровадження програм щодо здорового способу життя: Метод. матеріали для тренера / Упоряд.: В.В.Лях, Т.Л.Лях. – / Під заг. Ред. І.Д.Зверєвої, Г.М.Лактіонової/ – К., 2001. - 50 с.

14. Основы социальной медицины: Учебно-методическое пособие /Под ред. А.В. Мартыненко. - М.: Социум, 1998. - 87 с.

15. Основы социально-медицинской работы. - М.: Парог, 1998. - 256 с.

16. Психология старости и старения. Хрестоматия: Учебное пособие для студентов психологических факультетов высших учебных заведений. / Сост. Краснова О.В., Лидерс А.Г. – М., 2003. – 492 с.

17. Социальная работа с пожилыми Настольная книга специалиста/ Ред. Составитель Т.Е.Демидова." М.: Институт социальной работы, 1995. -196 с.

18. Стюарт-Гамильтон Я. Психология старения. - СПб., 2002. – 593 с.

19. Хартия пожилых людей. Принята Межпарламентской Ассамблеей государств-участников СНГ (постановление №11-15 от 15 июня 1998 года) // Web:www.dobroedelo.ru/vrc/pravo

20. Яцемирская Р.С., Беленькая И.Г. Социальная геронтология. - М.: Владос, 1999.-202 с.

Допоміжна література:

1. Арьев, А.Л. Пожилой человек, его здоровье в контексте глобальных проблем современности, состояние и пути развития геронтологии-гериатрии / А.Л.Арьев // Сборник материалов конференции. 2002. - №24. - С.108-112.

2. Василенко, Н.Ю. Социальная геронтология / Н.Ю.Василенко. - Владивосток: Изд-во ДГУ, 2003. - 140 с.

3. Квеско Р.Б. Геронтология (Социальные основы геронтологии): Учебное пособие / Р.Б.Квеско, О.Б.Шульгина. - Томск: изд-во ТПУ, 2005. - 104с.

4. Максимова, С.Г. Социально-психологические аспекты дезадаптации лиц пожилого возраста и старческого возраста / С.Г.Максимова // Клиническая геронтология. - 2000. - №5-6.

5. Медведева, Г.П. Введение в социальную геронтологию / Г.П.Медведева. Академия педагогических и социальных наук; Московский психолого-социальный институт. – М.: Воронеж, 2000 – 95с.

6. Современные проблемы старения населения в мире: тенденции, перспективы, взаимоотношения между поколениями / Под ред. Бахметовой Г.Ш., Иванковой Л.В. - М.: МАКС Пресс, 2004. – 229 с.

7. Хрисанфова, Е.Н. Основы геронтологии. Учебник для вузов / Е.Н.Хрисанфова. - М.: Владос, 2006. – 160 с.

8. Шаповаленко, И.В. Возрастная психология. Учебник / И.В.Шаповаленко. – М.: Гардарики, 2005. - 349 с.

Інформаційні ресурси

21. <http://psychologiya.com.ua/psixologiya-tvorchestva.html>

22. <http://www.superidea.ru/tm/ps/yarosh.htm>

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

- 1 . Вікові зміни інтелекту в літньому віці.
- 2 . Адаптація літніх до сучасних соціальних умов.
- 3 . Образ старості в християнській культурі.
- 4 . Проблема самотності літньої людини.
- 5 . Стереотипи старіння жінок.
- 6 . Особливості взаємовідносин онуків з дідусями і бабусями .
- 7 . Старіюча особистість в теорії психоаналізу.
- 8 . Ставлення до смерті в літньому віці.
- 9 . Стереотипи старості в суспільстві.
- 10 . Адаптація до пенсійного періоду життя .
- 11 . Психологічна допомога в старості.
- 12 . Вік як фактор дискримінації людини.
- 13 . Медико -соціальна робота з особами похилого віку .
- 14 . Медико -соціальна робота з людьми похилого віку в зарубіжних країнах .
- 15 . Організація освітньої діяльності з людьми похилого віку
- 16 . Університети третього віку в зарубіжних країнах .
- 17 . Особливості комунікації з людьми похилого віку
- 18 . Емоційна компетентність у роботі з людьми похилого віку та профілактика вигорання

Розподіл балів, які отримують студенти

Денна форма навчання					
Види навчальної роботи	Поточне тестування та самостійна робота	Відвідування	Додаткові переваги	Підсумкове тестування	Загальна кількість балів
Бали	35	10	5	50	100
Відсоток у підсумковій оцінці	50			50	

Додаткові переваги - участь у конференціях, участь в олімпіадах, участь в інших конкурсах, отримання грантів тощо.

Відвідування: 1 бал за 1 пару;

Поточне тестування: усне опитування до 15 балів;

Самостійна робота: реферат до 20 балів.

Заочна форма навчання					
Види навчальної роботи	Аудиторна робота	Контрольна робота або реферат	Додаткові переваги	Підсумкове тестування	Загальна кількість балів
Бали	35	10	5	50	100
Відсоток у підсумковій оцінці	50			50	

Додаткові переваги - участь у конференціях, участь в олімпіадах, участь в інших конкурсах, отримання грантів тощо.

Робота в аудиторії: до 15 балів;